

HÖGSKOLAN
DALARNA

Handläggningsordning för validering av reell kompetens – utbildning på grund- och avancerad nivå

Beslut: Rektor 2018-06-18

Revidering: 2020-04-06

Dnr: HDa 1.2 - 2018/698

Gäller fr o m 2018-06-18

Ersätter: Handläggningsordning för validering av reell kompetens DUC 2013/831/80

Relaterade dokument: Handläggningsordning för tillgodoräknande, tillgodogörande och ersättande av kurs vid Högskolan Dalarna

Ansvarig för uppdatering: Chef för Avdelningen för studentservice

Innehållsförteckning

1	INLEDNING OCH BEGREPPSDEFINITION	3
2	BEVISBÖRDA	4
3	Tillträdesvalidering	5
3.1	Begäran om tillträdesvalidering	5
3.1.1	Begärens innehåll	5
3.2	Ansvar för arbetet med tillträdesvalidering	5
3.3	Dokumentation av valideringsbeslut	6
3.4	Underrättelse om beslut.....	6
3.5	Valideringsarbetet	6
3.5.1	Grundläggande behörighet	6
3.5.2	Särskild behörighet.....	7
3.5.3	Verktyg för behörighetsvalidering.....	7
3.6	Restriktioner	7
3.7	Förhandsbesked för behörighet	8
4	TILLGODORÄKNANDEVALIDERING	8
4.1	Allmänt om tillgodoräknandevalidering.....	8
4.2	Begäran om tillgodoräknandevalidering	9
4.3	Ansvar för arbetet med tillgodoräknandevalidering	9
4.4	Valideringsarbetet	9
4.4.1	Vad validerar man emot?.....	9
4.5	Verktyg för tillgodoräknandevalidering.....	10
4.6	Dokumentation	10
4.7	Restriktioner	10
4.8	Förhandsbesked.....	11
5	HANDLÄGGNINGSTID.....	11
6	ÖVERKLAGANDE.....	11

1 INLEDNING OCH BEGREPPSDEFINITION

Tillträde till utbildning och tillgodoräknande av studier, kunskaper och färdigheter regleras av Högskoleförordningen.¹ Högskolan har enligt förordningen skyldighet att pröva, om en students tidigare utbildning eller verksamhet kan godtas för tillträde och tillgodoräknande.

Med reell kompetens menas den samlade kompetens en person har, oavsett hur personen har skaffat den och oavsett om det finns formella betyg på den eller inte. Den reella kompetensen kan prövas i samband med att²:

- En sökandes behörighet till viss utbildning prövas (nedan kallad tillträdesvalidering).
- En person begär tillgodoräknande av kunskaper och färdigheter genom yrkesverksamhet eller annan utbildning än högskoleutbildning (nedan kallad tillgodoräknandevalidering).

En person som saknar formella meriter för tillträde till viss utbildning, har vid anmälan till utbildning rätt att åberopa sin reella kompetens. Likaså ska den reella kompetensen kunna ligga till grund för tillgodoräknande av kurser, urskiljbara delar av kurser samt del av examen.

Det är högskolans ansvar att pröva huruvida en individs reella kompetens är tillräcklig för att ha förutsättningar att tillgodogöra sig utbildning, eller för att motivera ett tillgodoräknande. Validering är en process som innebär en strukturerad bedömning, värdering och dokumentation samt ett erkännande av kunskaper och kompetens en person besitter. Behörighetsvalidering innebär en bedömning av förutsättningar att tillgodogöra sig en utbildning. Tillgodoräknandevalidering innebär validering i avsikt att tillgodoräkna akademiska poäng och därmed förkorta sin utbildning.

Högskolan ska inta ett flexibelt och hjälpsamt förhållningssätt i valideringsärenden. Ingen åldersgräns ska begränsa möjligheten till validering. Valideringsarbetet ska ske med fokus på de kunskaper och färdigheter som den aktuella personen besitter, och stödja personen i att visa sina kunskaper snarare än att söka brister, och får ej utföras schablonmässigt.

Om en student redan har fått en ansökan om validering prövad, vid Högskolan Dalarna eller annat svenskt lärosäte, accepteras den tidigare bedömningen (såväl beviljande som avslag) utan ny prövning i sak. Om inte studenten anför nya omständigheter och/eller det finns väsentliga skillnader mellan utbildningarna. Detta gäller både tillträdesvalidering och tillgodoräknandevalidering.

---

¹ Högskoleförordningen (1993:100)

² Rekommendationer för arbetet med att validera reell kompetens inom högskolan, SUHF dnr 42/03.

2 BEVISBÖRDA

Grundprincipen här är att det åligger studenten att visa och dokumentera sina kunskaper. Vid avslag åligger det sedan Högskolan att visa att det föreligger en "väsentlig skillnad"³ mellan det studenten har visat och det valideringen kräver.

Bevisbördan i ett valideringsärende ska fördelas mellan den sökande och Högskolan enligt följande:

- Det åligger studenten att ta fram underlag och på andra sätt styrka sina kunskaper och färdigheter.
- Högskolan ska ställa rimliga och proportionerliga krav på dokumentation, och på verifikation av dokumentationen. Dokumentation bör ifrågasättas bara när det finns skälig anledning att misstro den, eller studenten inte kan göra sannolikt att motsvarande kunskaper finns.
- Reell kompetens och formella meriter från tidigare högskoleutbildning kan kombineras i samma prövning. De formella meriterna hanteras enligt respektive handläggningsordning, och Högskolan gör sedan en helhetsbedömning av kompetensen.
- Högskolan ska vara studenten behjälplig i detta:
  - I enlighet med sin utredningsskyldighet som myndighet.
  - Genom att råda studenten om bästa sätt att styrka sina kunskaper.
  - I de fall när dokumentation är avsevärt enklare för Högskolan än för studenten att få fram.
- Studenten/sökande ansvarar för att dokument översätts till något nordiskt språk eller engelska. Är dokumentationen utfärdat på ett annat språk, måste den sökande uppvisa en översättning till något av nyss uppräknade språk, gjord av auktoriserad översättare.
- Dokument ska uppvisas på såväl originalspråk som översättning.
- Det åligger Högskolan att visa att det föreligger väsentlig skillnad mellan det åberopade och det valideringen kräver, om avslag ska ges. Med väsentlig skillnad avses att det ska finnas stora och betydelsefulla skillnader på de kunskaper och färdigheter som åberopas i förhållande till tillträdeskraven (tillträde) eller lärandemålen (tillgodoräknande) för utbildningen, för att neka validering.
- Dokumenterade kunskaper har inget bäst-före-datum, utan accepteras på samma sätt som äldre betyg accepteras.
- Om studenten/sökande åberopar kunskaper med otillräcklig dokumentation kan högskolan i rimlig omfattning erbjuda studenten att visa sina kunskaper genom tester, uppgifter, intervjuer eller på annat lämpligt sätt. Högskolan kan också rekommendera lämpliga externa tester om sådana finns.
- Vad som är rimliga krav på dokumentation, och rimlig insats från högskolans sida, får anpassas till studentens situation. Det kan vara oskäligt att kräva fullständiga handlingar om

---

³ Högskoleförordningen 6 kap 6§.

den utfärdande organisationen inte längre existerar, då kan det istället vara skäligt att högskolan erbjuder prövning av kunskaperna.

3 TILLTRÄDESVALIDERING

3.1 BEGÄRAN OM TILLTRÄDESVALIDERING

Den som saknar formella meriter för behörighet till en viss utbildning vid Högskolan Dalarna, har möjlighet att istället åberopa sin reella kompetens. Detta görs genom att den sökande i samband med anmälan till utbildningen gör en begäran om tillträdesvalidering⁴. Reell kompetens kan innebära kunskaper och färdigheter som förvärvats genom avlönat eller oavlönat arbete, vidareutbildning, kompetensutveckling, föreningsliv, fritidsaktiviteter och annat.

Vid anmälan via antagning.se ska den sökande fylla i blanketten "Ansökan om bedömning av reell kompetens/att undantag görs" och ladda upp blanketten på antagning.se tillsammans med personligt brev och dokumentation som styrker ansökan.

3.1.1 Begärans innehåll

Den som begär tillträdesvalidering ska till sin begäran bifoga ett personligt brev, i vilket utförlig ska beskrivas vilka kunskaper och färdigheter hen anser sig besitta, hur den sökande har skaffat sig dessa kunskaper samt på vilket sätt kunskaperna kan anses göra det möjligt för hen att ha förutsättningar att tillgodogöra sig den sökta utbildningen. Uppgifterna i brevet ska så långt det är möjligt styrkas med intyg, betyg och/eller skriftliga bedömningar, t.ex. från arbetsgivare eller liknande.

Utöver dessa allmänna råd är det den sökande själv som har att formulera underlaget för tillträdesvalideringen.

3.2 ANSVAR FÖR ARBETET MED TILLTRÄDESVALIDERING

Högskolan Dalarnas antagningsfunktion ansvarar för valideringsprocessen, utför viss bedömning och fattar sedan det formella beslutet, såväl när det gäller grundläggande som särskild behörighet till en kurs eller ett program. Bedömningen ska dock ske i samråd med programansvarig/ämnesansvarig eller annan sakkunnig vid behov. Berörd akademi ansvarar för att tillhandahålla sakkunskap vid behov.

För att bredda kunskapen om tillträdesvalidering, har akademierna möjlighet att inrätta särskilda valideringskonstellationer. Varje akademi bestämmer själv hur en eventuell valideringskonstellation ska vara sammansatt, men det är alltid aktuell sakkunnig som är ansvarig för den bedömning som görs.

---

⁴ Högskoleförordningen 7 kap §3, 5, 8

3.3 DOKUMENTATION AV VALIDERINGSBESLUT

Valideringsbeslut ska dokumenteras, diarieföras och arkiveras, normalt genom NyA-systemet. Ett beslut som innebär att en sökande förklaras obehörig till sökt utbildning på grund- och avancerad nivå, kan överklagas till Överklagandenämnden för högskolan (ÖNH). Sålunda måste Högskolan Dalarna vid en omprövning kunna rekonstruera de ställningstaganden som gjorts, och i en eventuell inlägga till ÖNH kunna redogöra för såväl praktisk hantering som gjorda överväganden. Även i de fall utfallet av valideringsbeslutet blir positivt för den sökande, måste beslutet dokumenteras.

3.4 UNDERRÄTTELSE OM BESLUT

Den sökande underrättas om utfallet av tillträdesvalideringen via antagningsbeskedet. Vid negativt utfall informeras den sökande även om möjlighet att i förekommande fall överklaga beslutet om obehörighet till ÖNH. På förfrågan kan den sökande underrättas om bedömningen även på annat sätt, men det är endast beslutet i antagningsbeskedet som är bindande och kan överklagas.

En person som utifrån sin reella kompetens bedöms behörig till en utbildning, och vars kompetens också skulle kunna leda till ett tillgodoräknande för examen, skall skriftligen på antagningsbeskedet informeras om att någon prövning av tillgodoräknande inte gjorts. Skriftlig information skall samtidigt lämnas om hur personen går till väga för att få ett tillgodoräknande prövat.

3.5 VALIDERINGSARBETET

För att kunna utföra tillträdesvalidering måste den som validerar ha klart för sig vilket det reella tillträdekravet är till den aktuella utbildningen. Vid validering är det inte de formella kraven som är intressanta, utan det som kraven är avsedda för, att prognostisera studieframgång. Frågan som alltid ska ställas vid tillträdesvalidering är, huruvida den sökande har tillräckliga kunskaper och färdigheter för att kunna tillgodogöra sig den sökta utbildningen.

3.5.1 Grundläggande behörighet

Kravet på grundläggande behörighet är den gemensamma nämnaren för alla som vill bedriva högre studier. Den grundläggande behörigheten är tröskeln, som den blivande studenten har att ta sig över. Ett uppfyllande av det grundläggande behörighetskravet är tänkt att garantera, att en individ uppnått kunskapsmognad att bedriva och kunna tillgodogöra sig högre studier.

Det är antagningsfunktionens ansvar att, utifrån de styrkta uppgifter den sökande åberopar, avgöra huruvida den sökande kan anses uppfylla kravet på grundläggande behörighet genom reell kompetens.

Om den sökande har förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen utan att uppfylla behörighetsvillkoren genom bedömning av reell kompetens, kan undantag från något eller några behörighetsvillkor tillämpas.

De faktiska kraven för grundläggande behörighet sammanställs i dokumentet ”Faktiska förkunskaper för grundläggande behörighet HDa”, som ska användas som guide av den som validerar. Antagningsfunktionen ansvarar för det dokumentet.

3.5.2 Särskild behörighet

Det är antagningsfunktionens ansvar att, utifrån de styrkta uppgifter den sökande åberopar, avgöra huruvida den sökande kan anses uppfylla kravet på särskild behörighet genom reell kompetens.

De reella kraven för särskild behörighet till olika utbildningar sammanställs efter hand i dokumentet ”Faktiska förkunskaper för särskilda behörigheter HDa”, som ska användas som guide av den som validerar. Antagningsfunktionen ansvarar för det dokumentet.

3.5.3 Verktyg för behörighetsvalidering

Vilka verktyg som lämpar sig bäst måste få variera från utbildning till utbildning och mellan olika ämnen och huvudområden.

Det är upp till respektive antagningshandläggare eller sakkunnig vid akademien att avgöra hur bedömningsarbetet rent innehållsmässigt bör gå till, eventuellt i samverkan med andra, inom eller utom en särskild valideringskonstellation.

Det som allmänt kan sägas är, att det är den sökandes insända brev och handlingar som ska utgöra grunden för valideringsarbetet. Den sökande måste vara beredd att på begäran inkomma med kompletterande uppgifter, men kan också bli erbjuden en intervju eller att utföra ett särskilt framtaget test; praktiskt eller teoretiskt. Alla dessa varianter är således möjliga att använda sig av under valideringsprocessen.

3.6 RESTRIKTIONER

En bedömning av den reella kompetensen grundar sig normalt på kunskaper och erfarenheter som förvärvats utanför eller efter avslutad utbildning på ungdomsgymnasiet eller motsvarande. Någon fast åldersgräns för när en person kan sägas ha uppnått reell kompetens bör inte ställas upp men som en riktlinje kan sägas att minst ett par år bör ha förflutit efter avslutad ungdomsgymnasium för att nödvändiga förutsättningar för reell kompetens ska anses föreligga.⁵ Antagningsfunktionen bör här, från fall till fall, göra en bedömning av huruvida den som åberopar reell kompetens har sina gymnasiestudier för nära inpå, och därför inte kan komma ifråga för validering.

En sökande som underkänts i en behörighetsgivande kurs på gymnasienivå bör i normalfallet inte kunna åberopa reell kompetens med avseende på ett behörighetskrav som överensstämmer med den aktuella kursen, utan att – i likhet med ovanstående – minst ett par år har förflutit. Ej heller ska en högskolestudent, som underkänts på en behörighetsgivande kurs, kunna förklaras behörig till en högre kurs med hänvisning till reell kompetens, med mindre än att studenten

---

⁵ Rekommendationer för arbetet med att validera reell kompetens inom högskolan, SUHF dnr 42/03

skaffat sig erforderliga kunskaper och färdigheter på annat sätt än genom att delta i undervisningen på den kurs hon eller han underkänts i.

3.7 FÖRHANDBESKED FÖR BEHÖRIGHET

Frågan om behörighet är viktig för en persons studieplanering. En sökande skall därför i mån av tid och möjlighet kunna få sin behörighet till en utbildning prövad vid sidan av en antagningsomgång och därmed kunna få ett förhandsbesked för behörighet.⁶

Förhandsbeskedet för behörighet ska innehålla uppgift om vilken utbildning beskedet gäller för, samt under hur lång tid beskedet är giltigt. Förhandsbesked för behörighet är inte ett beslut om antagning till utbildning. Beskedet ska bifogas vid ansökan till den utbildning som förhandsbeskedet för behörighet gäller. Förhandsbesked för behörighet kan inte överklagas.

4 TILLGODORÄKNANDEVALIDERING

Den formella hanteringen av valideringsärenden som gäller tillgodoräknande av kurser, urskiljbara delar av kurs eller del av examen, följer samma administrativa rutiner som begäran om tillgodoräknande baserat på tidigare studier. Det som särskilt gäller för tillgodoräknandevalidering nämns i denna valideringsordning. I övrigt hänvisas till särskilt styrdokument⁷.

4.1 ALLMÄNT OM TILLGODORÄKNANDEVALIDERING

En student vid Högskolan Dalarna har rätt att få sin reella kompetens validerad och, där högskolan så finner vara motiverat, tillgodoräknad till kurser, urskiljbara delar av kurser samt del av examen. Begäran om tillgodoräknandevalidering ska göras på särskild blankett ("Ansökan om tillgodoräknande genom validering av reell kompetens") och skickas till Högskolan per post/e-post. Validerade högskolepoäng jämföras med högskolepoäng som tillgodoräknats baserat på formella studier och får medräknas i examina på samma villkor som dessa.

En begäran om tillgodoräknande görs oftast i avsikt att få den tillgodoräknade poängen inkluderad i ett examensbevis. Ett examensbevis utfärdat av Högskolan Dalarna är en värdehandling. De poäng som examensbeviset omfattar ska vara uttryck för kunskap på akademisk nivå, av kvalitet som säkerställs genom uppfyllande av högskolelag och högskoleförordning, genom internt kvalitetsarbete, nämndbehandling, utvärderingsverksamhet och kontroll genom tillsynsmyndighetens försorg. Den arbetsgivare, eller det lärosäte som förelägger ett examensbevis från Högskolan Dalarna, ska kunna bedöma innehavarens förutsättningar för anställning respektive vidareutbildning i fast förvisning om att de poäng examensbeviset

---

⁶ Rekommendationer för arbetet med att validera reell kompetens inom högskolan, SUHF dnr 42/03

⁷ Handläggningsordning för tillgodoräknande, tillgodogörande och ersättande av kurs vid Högskolan Dalarna - utbildning på grundnivå och avancerad nivå

inkluderar, till nivå och omfattning, är vad de utger sig för att vara. Det är sålunda viktigt, att även tillgodoräknandevalideringen präglas av kvalitetstänkande och gott omdöme.

4.2 BEGÄRAN OM TILLGODORÄKNANDEVALIDERING

En begäran om tillgodoräknandevalidering ska beredas av handläggare, utsedd av chefen för Avdelningen för studentservice.

I de fall valideringsärendet gäller tillgodoräknande av kurs, del av kurs, ska handläggaren överlämna ärendet till företrädaren för aktuellt huvudområde för akademisk bedömning och förslag till beslut. Om tillgodoräknandet i fråga inte kan ingå i något huvudområde, skickas akten till företrädaren för det aktuella ämnet eller ämnesområdet.

4.3 ANSVAR FÖR ARBETET MED TILLGODORÄKNANDEVALIDERING

Det formella ansvaret för den akademiska bedömningen i ett tillgodoräknandeärende åvilar företrädaren för aktuellt huvudområde eller företrädaren för aktuellt ämnesområde. Det är upp till varje företrädare att själv bestämma huruvida en bredare valideringskonstellation ska tillsättas och vilken sammansättning en eventuell valideringskonstellation ska ha. Det ska vara möjligt att i en valideringskonstellation vid behov inkludera externa resurser.

I vissa fall kan tillgodoräknandevalideringen utföras av externa bedömare, på uppdrag av Högskolan Dalarna. Beslutet om tillgodoräknande fattas dock alltid av chefen för Avdelningen för studentservice.

4.4 VALIDERINGSARBETET

Tillgodoräknandevalidering kan ske antingen med avseende på en eller flera specifika kurser, en eller flera urskiljbara delar av kurs eller – när det gäller tillgodoräknande av del av examen – med avseende på vissa examensmål eller visst antal högskolepoäng på viss nivå i ett eller flera ämnen och/eller huvudområden. Några specifika riktlinjer kan i de flesta fall inte lämnas. Omständigheterna får avgöra, huruvida reell kompetens ska läggas till grund för en eller flera högskolekurser, eller hela kursmoment, eller om högskolan ska formalisera ifrågavarande reella kompetens som högskolepoäng på viss nivå inom visst ämne eller huvudområde.

4.4.1 Vad validerar man emot?

Hela valideringsprocessen måste genomsyras av ett kvalitetstänkande som alltid tar sin utgångspunkt i de lärandemål eller examensmål som gäller för den kurs eller den examen valideringen avser.

Frågan som valideringsprocessen ska syfta till att besvara är, huruvida personen genom sin samlade kompetens kan sägas uppfylla den aktuella kursens lärandemål, utan att ha genomgått vare sig undervisning eller traditionell examination. Det är även viktigt att nivå och omfattning av studentens kunskaper säkerställs.

Validering mot examensmål, för tillgodoräkning av poäng inom visst ämne eller huvudområde, ställer lika höga krav på säkerställandet av kunskapernas och färdigheternas omfattning och nivå.

4.5 VERKTYG FÖR TILLGODORÄKNANDEVALIDERING

Valideringsprocessen ska alltid genomföras med så tillförlitliga verktyg som möjligt. Valideringsverktygen kan variera från ärende till ärende, men måste kunna säkerställa nivå och omfattning av en persons kunskaper och färdigheter.

Allmänt kan sägas, att valideringsverktygen exempelvis kan bestå av intervjuer, praktiska och teoretiska test, reflekterande uppsatser och självutvärderingar. Större eller mindre vikt kan läggas vid uppgifter som styrkts av tidigare arbetsgivare eller av andra som känner personen väl.

Det är företrädaren för ämnet/huvudområdet som väljer verktyg för bedömning i varje enskilt ärende.

Det är den sökandes skyldighet att till högskolan dels förmedla vilka kunskaper hon eller han säger sig ha förvärvat, samt på vilket sätt förvärvandet skett, dels att styrka de faktiska sakförhållandena genom exempelvis anställningsbevis och relevanta intyg.

4.6 DOKUMENTATION

Den dokumentation som ligger till grund för bedömningen, liksom de anteckningar och protokoll som upprättas under valideringsarbetet, ska diarieföras och arkiveras.

I ett förslag till beslut om tillgodoräkning, ska företrädaren för ämnet/huvudområdet lämna en förslagsmotivering som tillförs akten.

Motiveringen ska vid bifall slå fast en tydlig koppling mellan personens samlade kompetens och det aktuella tillgodoräkandet. Motiveringen ligger till grund för den fotnotstext som kommer att återfinnas i examensbeviset. Om studentens reella kompetens mätts genom någon form av skriftligt test, ska en kopia av testet läggas till akten.

Motiveringen ska vid avslag tydligt slå fast vilka kompetenser som den sökande ej bedöms ha styrkt.

4.7 RESTRIKTIONER

En student som underkänts på en högskolekurs eller ett kursmoment ska inte kunna få tillgodoräkna sig samma eller liknande kurs/kursmoment, under återopande av den reella kompetens som förvärvats under genomgången undervisning på den kurs eller det kursmoment som hon eller han blivit underkänd i.

Endast den som är student vid Högskolan Dalarna kan komma ifråga för tillgodoräkning. En begäran från en icke-student om tillgodoräkningsevalidering behandlas endast, om personen är del av ett specifikt högskoleanknutet projekt som syftar till vidareutbildning, eller om resurser finns för att utreda och upprätta en individuell studieplan för den aktuella personen.

4.8 FÖRHANDBESKED

Om en individuell studieplan som upprättas vid Högskolan Dalarna för en individ och den innehåller tillgodoräknande som förutsättning, innebär detta ett förhandsbesked. Ett sådant besked ska villkoras av studieplanens fullföljande. Detta gäller även om individen ännu inte bedriver studier vid Högskolan.

5 HANDLÄGGNINGSTID

Ett ärende ska handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts.⁸

Det åligger den sökande att ansvara för att ansökan är fullständig, men högskolan åtar sig att upplysa om eventuella ofullständigheter för den sökande, samt att begära in komplettering inom viss utsatt tid.

6 ÖVERKLAGANDE

Beslut om validering kan överklagas enligt HF 12 kap. Förhandsbesked kan ej överklagas. Överklagandehantering regleras i enlighet med *Regler för klagomål, omprövning och överklagan* samt *Handläggningsordning för klagomål, omprövning och överklagan*.

---

⁸ Förvaltningslag (2017:900), 9 §